

A TUNGSRAM RT.
TÖRTÉNETE

1896-1996

9631-8791

A TUNGSRAM RT. TÖRTÉNETE

1896-1996

Felelős kiadó
Aschner Lipót Alapítvány
Gábor Andás kuratóriumi elnök
2004

**KÉSZÜLT A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT ÜZEMTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLYA
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL**

Írták

Bencze Géza (V. és VI. fejezet)
Bikki István (VII. és VIII. fejezet)
Haraszti Viktor (III., IV/1-8., 10. fejezet)
Haraszti Viktor – Koroknai Ákos (IV/9. fejezet)
Koroknai Ákos – Sipos Antalné (I/4-5., II/1-2., 5., 8. és 9. fejezet)
Sipos Antalné (I/1-3., II/3-4., 6-7. fejezet)

Szerkesztette

Koroknai Ákos

Lektorálták

Csapody Miklós
Dr. Harkay István †
Pécs László †
Surguta László
Szöllőssy Lajos †
Dr. Wohl Péter

Szaklektor

Incze Miklós

Műszaki szerkesztő

Surguta László

MC 149.136

2

Az ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY kuratóriuma – mint a könyv kiadója – ezúton köszöni meg az alább felsorolt cégek és egyesületek támogatását, ami lehetővé tette a TUNGSRAM története c. kiadvány megjelentetését.

FÜRST SÁNDOR igazgató – ÉPORG Kft., Budapest
HOSÓ JÁNOS vezérigazgató – HOLUX Kft., Budapest
CSÁKÓ JÓZSEF igazgató – LIGHTTECH Kft., Budapest
Dr. HORVÁTH JÓZSEF elnök – LISYS Rt., Budapest
NAGY JÁNOS főtitkár – Magyar Világítástechnikai Társaság (MEE), Budapest
P. SZABÓ GÁBOR igazgató – P. PARTNER Bt., Budapest
DEMJÁN SÁNDOR elnök – TRI-GRÁNIT Rt., Budapest
Dr. HORVÁTH JÓZSEF elnök – TUNGSRAM SCHREDER Rt., Budapest
Dr. KOVÁCS IVÁNNÉ elnök – ÚJPESTI VÁROSVÉDŐ EGYESÜLET, Budapest
Dr. BALOGH BÉLA vezérigazgató – VISHAY Kft., Budapest

ISBN 963 214 247 0

Nyomdai munkák

SPÁCIUM Bt., Budapest
Felelős vezető: Koós Gábor

Tisztelt Olvasó, Kedves Egykori Munkatársunk!

Több mint száz éve magyar és külföldi vállalkozók kezdeményezésére alakult meg az Egyesült Villanyossági Rt., az első olyan magyar elektrotechnikai vállalat, amely az akkor elterjedőben lévő technikai újdonsággal, az elektromos áram világítás célra történő felhasználásával foglalkozott.

A Tungstram Rt. története megírásának, közreadásának gondolata az 1980-as évek végén merült fel. 1989-ben az akkori Magyar Hitelbank vezetőjének segítségével létrehoztuk az Aschner Lipót Alapítványt. Célul tűztük ki a hírneves vezérigazgató emlékének ápolását, egy kitűnő vezető által irányított cég és márka múltjának bemutatását. Ebben az időben határoztuk el, hogy a vállalat alapításának 100. évfordulójára ipartörténeteszek és saját munkatársaink segítségével megírjuk a vállalat 100 éves történetét. A munkához jó alapul szolgált a gyártörténeti gyűjtemény, illetve a gyártörténetet bemutató állandó kiállítás. Terveink akkor nem valósultak meg, most – néhány év késéssel – támogatóink segítségével közreadhatjuk a *Tungstram Rt. története* című könyvet.

Száz esztendő történéseit összefoglalni és alig több mint 150 oldalon bemutatni szinte reménytelen vállalkozás. Ha mégis sikerül, ahhoz biztosan hozzájárul az is, hogy Ön, aki a kezébe veszi ezt a könyvet belülről ismeri a gyár életét. Talán ez volt az első és utolsó munkahelye, talán már szülei, nagyszülei is itt dolgoztak, így munkájával nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy ma, 2004 tavaszán még mindig ismert a Tungstram-márka neve, még mindig él Újpesten a "Villanygyár", az "Izzó", a "Tungi" emléke.

Igen, talán az Ön munkájának is köszönhető az a sok találmány, ötlet, amely mind-mind megjelent termékeinkben. Ezek nagy része ma is Tungstram-szabadalomként ismert a világ fényforrásiparában. Igen, talán az Ön munkájának is köszönhetőek azok a gépek és fényforrások, melyek megalkotásában, gyártásában mint mérnök, technikus, szakmunkás éveken keresztül részt vett. Igen, talán az Ön kereskedői, létesítményvezetői tevékenységének köszönhető, hogy gyártmányaink – az izzólámpák, rádiócsövek, félvezetők, vákuumtechnikai termékek és gépek – eljutottak a világ számos országába. Igen, talán az Ön műszaki-gazdasági területen végzett munkája tette lehetővé, hogy a Tungstram a magyar ipar egyik legnagyobb – nemzetközi híré – vállalata legyen. Igen, talán az Ön vagy családjának sport- vagy kulturális teljesítménye tette ismertté a Tungstram márkanévet, tette az elmúlt 100 évben a Tungstrammal együtt fejlődő, kedves, lakható városrészé Újpeket.

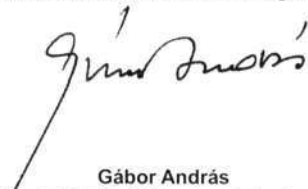
A több mint 100 év alatt elért tiszteletre méltó teljesítménynek állít emléket ez a könyv, megőrizve az Egyesült Izzó soha el nem múló emlékét, az izzósok nagy családjának országhatáron túl is ismert hírét. Ma, amikor viharos gyorsasággal tűnnek el egész iparágak, szűnnek meg világhírű gyárak, felmerül a kérdés, hogy mi a Tungstram titka? Én a sikerekben elsősorban a magas színvonalú emberi tevékenységet látom. Gondoljunk csak arra, hogy újpesti (és nem csak újpesti) családok több nemzedéke dolgozott nálunk, akik sok-sok évtizeden át hűségesek voltak munkahelyükhöz. Ők segítették számos vidéki Tungstram-gyár telepítését, sok ezer ember munkához való jutását. Emlékezzünk olyan vezetőkre, mint Aschner Lipót, aki ötvenhat esztendőn át állt a vállalat alkalmazásában, és egy kis tisztviselőből lett vezérigazgató. Az őt követő vezetők Aschner Lipót példáját követve sikeresen fejlesztették tovább a vállalatot. Gondoljunk csak híres kutatóinkra, mérnökeinkre, akiket nem lehetett ígérettelkel külföldre csalni vagy más céghez csábítani.

Az 1990-ben történt tulajdonosváltás során sokan kikerültek ebből a családból. Gondolhatnánk, talán el is vesztek az élet meglehetősen változatos világában, de úgy látszik, nem így történt: több olyan vállalkozásról hallunk hírt, melynek tulajdonosai, vezető munkatársai egykor izzósok voltak, s akik időnként összejönnek, találkoznak, tartják egymással a kapcsolatot.

A közösség, az egyméve tartozás ereje mindig is jellemezte a Tungstramot. Ennek történetével és titkaival ismerkedhet meg, Kedves Olvasó. A Tungstram történetének közreadása nem csupán tiszteletadás az elődök előtt, hanem ipartörténeti emléket állít egy nagy múltú vállalatnak olyan időben, amikor a történelmi emlékezet oly gyorsan szürkül, az emlékek tárgyai elkallódnak, elvesznek, és azok, akik még emlékezni tudnak, vagy részesei voltak a múltnak, sorra eltávoznak közülünk.

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében ajánlom e könyvet olvasóinknak, köszönetet mondva támogatóinknak, akik lehetővé tették a könyv kiadását.

Barátsággal köszönti Önt

Gábor András

az Aschner Lipót Alapítvány kuratóriumának elnöke
a Tungstram Rt. volt vezérigazgatója

TARTALOM

I. AZ ALAPÍTÁSTÓL A NAGYIPARI GYÁRTÁSIG (1896-1919)

I/1. Előzmények	5
I/2. Az Egyesült Villamossági Rt. megalapítása	10
I/3. Az útkeresés évei	10
I/4. Új név alatt – a volfrámlámpa diadala	17
I/5. Világégésben is fejlődés	23

II. A FÉNY BIRODALMA (1920-1938)

II/1. Megváltás a vasútbiztosító berendezések és a telefónia profiljától	26
II/2. A korszerű lámpagyártás előfeltételeinek megteremtése	30
II/3. A spiralizált volfrámszáltól a kriptonlámpáig	34
II/4. A nemzetközi izzólámpakartell	40
II/5. A rádiócsőgyártás újpesti meghonosítása	42
II/6. A Miki egér története	47
II/7. Tudományos műhely Újpesten	49
II/8. Egy konzern kialakulása	51
II/9. Aschner Lipót és az "izzósok" világa	54

III. HÁBORÚBAN (1939-1944)

III/1. Piaci helyzetkép a második világháborúból	59
III/2. Erőmű Ajkán – és a jövő tervei	61
III/3. A hadiüzem	63
III/4. Küzdelem a gyárkitalépítés és üzembenítés ellen	65

IV. HÁNYATOTT ÉVEK (1945-1949)

IV/1. Felszabadulás és tragédia – a gyár leszerelése	67
IV/2. Az újrakezdés	69
IV/3. Versenyfutás a hónapokkal: az újjáépítési program	72
IV/4. A holdradar	75
IV/5. Stabil pénz és gazdaságtalan termelés	77
IV/6. Aschner Lipót hazatérése	79
IV/7. Vádak nyomása alatt	80
IV/8. Egy furcsa államosítás	83
IV/9. Változások a Tunggram-konzern helyzetében	84
IV/10. Szinkronban a népgazdasággal: az első 3 éves terv	89

V. A TERVGAZDÁLKODÁS RENDSZERÉBEN (1950-1962)

V/1. Szervezeti átalakulás: összevonások, átszervezések	94
V/2. A termelésnövelés ellentmondásos útján: a fényforrásgyártás	97

V/3. Fejlesztési erőfeszítések, az izzólámpagyártás sikerei	99
V/4. Váltás a vevőcsőgyártásban, késés a félvezetők fejlesztésében	104
V/5. A gazdasági növekedés és akadályai	108
V/6. A létszámnövelés mint a növekedés záloga	111

VI. A NAGYVÁLLALATTÁ VÁLÁS (1963-1975)

VI/1. Az átszervezések sodrában	113
VI/2. A vidéki ipartelepítések előnyei és buktatói	115
VI/3. A fényforrásgyártás lépésváltásai	118
VI/4. A fényforrásgyártók élvonalában	121
VI/5. Az elektroncsőgyártás fejlődése árnyoldalakkal	123
VI/6. A félvezetőkutatás és -gyártás csúcán	126
VI/7. Adócsőgyártás bizonytalanságokkal	127
VI/8. A növekedés felemás sikerei	128
VI/9. Élénkülő külpiaici kapcsolatok: reflektorfényben az érdekeltségek	130
VI/10. Csökkenő nyereség, növekvő létszám	132
VI/11. A munkahelyi közérzet kulcsai: szociális és jóléti létesítmények	134

VII. EGYESÜLT IZZÓLÁMPA ÉS VILLAMOSSÁGI RT.-BŐL TUNGSRAM RT. (1975-1989)

VII/1. Az Egyesült Izzó helyzete a 70-es évek közepétől	136
VII/2. A Tunggram Rt. a 80-as években	140
VII/3. Az első külföldi tőkebevonás előtt	143
VII/4. A Tunggram-Girozentrale házasság	144

VIII. A GENERAL ELECTRIC ÚJRA MAGYARORSZÁGON (1989-1995)

VIII/1. Az újrakezdés első lépései	145
VIII/2. A működés keretei	147
VIII/3. A modernizációs program beindítása	148
VIII/4. A jövő megalapozása	152

ZÁRSÓ

FORRÁSMUNKÁK

A VÁLLALAT VEZETŐI

A KÖNYV KIADÁSÁNAK TÁMOGATÓI